

2. Сиченко В. В. Система та механізми управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні / В. В. Сиченко // Економічний форум. – 2011. – № 2. – С. 34–40.
3. Степанов В. К. Про дистанційне навчання [Електронний ресурс] / Степанов В. К. – Режим доступу : <http://www.iatp.kharkov.ua/cat/sites/stepanov>
4. Ушенко Н. В. Напрями відтворення людського капіталу та їх вплив на економічний розвиток країни / Н. В. Ушенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 9 (88). – С. 151–157.
5. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения MOODLE : учеб. пособие / Анисимов А. М. – 2-е изд., испр. и дополн. – Х. : ХНАГХ, 2009. – С. 15–26.
6. Долбій О. В. Вплив освіти на розвиток людського потенціалу / О. В. Долбій // Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи : зб. матеріалів V студ. наук.-практ. конф., 22 квітня 2010 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2010. – С. 45–48.
7. Кравченко Н. А. Система дистанционного обучения как один из факторов повышения уровня конкурентоспособности государства / Н. А. Кравченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия “Экономика”. – 2007. – Том 20 (59). – № 1. – С. 90–95.
8. Левчук В. Г. Работа Центра электронного обучения Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина в контексте Положения о дистанционном обучении МОНУ / В. Г. Левчук // Проблемы современной освіти : збірник науково-методичних праць : у 2 ч. – 2014. – Вип. 5. – С. 34–41.
9. Лимачко Е. Е. Человеческий капитал в современной экономике – некоторые теоретические аспекты [Электронный ресурс] / Лимачко Е. Е. – Режим доступа : <http://econom.nsc.ru/ieie/smu/conference/articles>
10. Прушківська Е. В. Людський капітал: проблеми та перспективи / Е. В. Прушківська, А. В. Переверзева // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. ст. “Економічні науки”. – 2009. – № 1 (4). – С. 155–160.

УДК 37.014.55:378:001.895

В. С. Лагутін, ад’юнкт Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На сучасному етапі динамічний розвиток ринкової економіки в Україні неможливий без створення державного механізму підтримки і стимулювання інноваційної діяльності в науково-технічній сфері вищих навчальних закладів. Нині саме науково-технічні інновації навчальних закладів визначають рівень конкуренто-

© **В. С. Лагутін**, 2017

Механізми державного управління

спроможності національних товарів і всієї економіки в цілому в умовах глобалізації світових систем.

Ключові слова: механізми державного управління інноваційною діяльністю; вищі навчальні заклади; науково-технічний потенціал.

The present stage of the dynamic development of market economy in Ukraine is impossible without creation of the mechanism of state support and stimulation of the innovative activity in scientific and technical sphere of higher educational institutions. At present, it is scientific and technical innovations of the educational institutions that determine the level of competitiveness of the national goods and the economy as a whole in a globalizing world system. In the industrially developed countries the state is the main incentive and supporting basis and even, in some cases, the vector determining the direction of innovative development of the national economy. It should be noted that the state regulation of innovation sphere of higher educational institutions significantly correlates with the investment policy of the state which finances the fundamental research and high-risk innovative projects.

Despite the fact that the scientific and technical potential of Ukraine, due to the work of many scientists in foreign universities, diminishing of funding of the scientific and research enterprises and programs, has significantly decreased, in general it is preserved and remains quite high. However, to a large extent, it is not in demand in both domestic and international market. It is the work of the state administration to accumulate this potential and direct it to the creation of modern economy based on scientific and technological innovation.

Key words: mechanism of public administration of innovation activities; higher education institutions; scientific and technical potential.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності державного регулювання економіки в умовах переходу на інноваційний шлях розвитку можливе лише на основі отримання, поширення й використання нових знань. Особливу роль у виконанні завдань з підвищення рівня життя населення і забезпечення конкурентоспроможності економіки покликані відіграти наукові дослідження, що проводяться у вищих навчальних закладах, як реалізація нових знань, отриманих у результаті прикладних та експериментальних досліджень.

Розвиток науки і технологій сприяє виконанню завдань соціально-економічного розвитку держави й належить до вищих пріоритетів України. Для виконання цього завдання важливо забезпечити прискорений підйом науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що вивченням даної проблеми займаються вітчизняні практики, державні діячі, вчені [1–4]. Однак здійснені дослідження не повною мірою враховують ті швидкі зміни, що відбуваються у системі державного управління в інноваційній діяльності вищих навчальних закладів.

Мета статті – аналіз державно-управлінських механізмів підтримки інноваційної діяльності вищих навчальних закладів.

Вклад основного матеріалу. Економічні умови, що змінюються в країні, підводять вищі навчальні заклади до комерціалізації наукової діяльності, тобто до вмін-

ня продавати результати науково-технічної творчості. У ситуації, що складається, створення системи реалізації на внутрішньому й міжнародному ринках науково-інноваційної продукції, яку виробляють вищі навчальні заклади, є одним зі шляхів підвищення ефективності функціонування ВНЗ в умовах ринкової економіки.

Вчені вищої школи все більше уваги приділяють упровадженню результатів своїх розробок, використовуючи механізми державного регулювання інноваційної діяльності, що мають на меті підвищення конкурентоспроможності продукції і послуг на основі створення й використання науково-технологічних новацій. Інакше кажучи, вищий навчальний заклад може й має самостійно або в асоціації з іншими ВНЗ чи комерційними підприємствами забезпечити рух ідеї від задуму до виготовлення виробу і його реалізації. Отже, науково-підприємницька діяльність вищої школи – це природний спосіб підтримати себе власними силами, хоча й ціною деякого відходження від прямих функцій [3].

Останніми роками інноваційна діяльність набула статусу основного виду діяльності вищого навчального закладу нарівні з навчальною (освітньою) і науковою, ставши необхідною умовою їх стратегічного розвитку.

Науково-інноваційний шлях розвитку соціально-економічних систем об'єктивно є початковим етапом формування постіндустріального суспільства. Глобалізація світової економіки обумовлює необхідність інтенсифікації економічного зростання: переходу від сировинної орієнтації економіки до інноваційного розвитку.

Формування наукомістких виробництв, підвищення ролі нематеріальних форм капіталу (об'єктів інтелектуальної власності), зростання ролі інтелектуального чинника, перехід на інтенсивний спосіб відтворення довели свої безперечні переваги і перспективність.

Слід також зауважити, що інноваційний процес не можна розглядати як наслідок технічних винаходів або інших підприємницьких ідей. Імовірніше він потребує стратегічного науково обґрунтованого планування й державного управління, орієнтованих на ринок.

Очевидно, що стимулювання інноваційного шляху розвитку із залученням державних ресурсів через науково-дослідні структури вищих навчальних закладів може стати для України значним прогресивним кроком.

Внаслідок новація та інноваційний процес, що її породжує, часто не можуть здійснюватися наявними фінансовими ресурсами. Тому аналіз фінансової складової в організації інноваційного процесу зазвичай виділяють у засадничий критерій його оцінювання. Цей підхід рекомендують багато вчених, які досліджують розвиток виробничих секторів економіки в єдності з інноваційними технологіями, за оцінювання можливості застосування новацій у виробничих сферах і формуванні замовлення на проведення інноваційних досліджень та розробок виробником [2, 60].

У перехідний період трансформації економіки країни у ринкову вищі навчальні заклади були поставлені у важкі умови. Відсутність механізмів державного регулювання фінансування спричинила безліч спроб ВНЗ зберегти культурну спадщину вищої школи. Одним із напрямів стало залучення у вищі навчальні заклади студентів на комерційній основі. Для цього необхідно було підвищувати свій статус, відкривати нові спеціальності, трансформуватися з інститутів і академій в уні-

верситети. Нині немає необхідності в підготовці такої великої кількості фахівців з вищою освітою. Ринку праці потрібні інноваційно активні фахівці, так звані елітні кадри, які здатні орієнтувати економіку країни на інноваційний шлях розвитку. У зв'язку з цим актуалізувалася проблема критеріїв відбору тих ВНЗ, які, з одного боку, здатні готувати “елітних фахівців”, а з іншого – можуть стимулювати розвиток інноваційної діяльності галузей економіки господарства.

У державно-управлінській науковій літературі представлено безліч підходів до оцінювання інноваційної діяльності ВНЗ, які можна об'єднати у три групи.

По-перше, методи оцінювання, що ґрунтуються на аналізі державної статистичної документації. За ними проводиться державна акредитація ВНЗ, рейтинги спеціальностей, напрямів і конкурсний відбір інноваційних ВНЗ України та ін. Проблема оцінювання інноваційної діяльності ВНЗ існувала давно, а нині вона стала особливо актуальною у зв'язку з відбором провідних навчальних закладів країни, покликаних активно займатися як дослідною, так і інноваційною діяльністю. В них мають працювати висококваліфіковані вчені й викладачі; підготовка кадрів вищої кваліфікації має проводитись у визначених вище середньостатистичних масштабах. Крім того, необхідно мати розвинені зв'язки з іншими організаціями як усередині країни, так і за кордоном, вони мають бути центрами культурного і соціального розвитку на своїй території.

По-друге, інноваційний ВНЗ часто асоціюють з поняттям “дослідний університет”, що дуже поширене на заході й фактично ідентичне поняттю “елітний університет”. Його концепція базується на уявленні про тісну інтеграцію освіти й наукових досліджень, включаючи використання результатів досліджень у практиці навчання студентів. Проте в Україні поки що мало закладів, які мають статус (категорії) дослідного університету, на відміну від інших країн. Причина тому, мабуть, та роль, яка споконвіку відводилась університету саме як дослідному в сучасному тлумаченні цього слова. Ніяких інших університетів просто не було, знову ж таки, на відміну від інших країн, у яких були і є університети, що не мають статусу дослідних.

По-третє, методи оцінювання ґрунтуються на інших підходах [1, 10]. Вони покладені в основу управління інноваційною діяльністю з використанням корпоративного інформаційного середовища ВНЗ.

Державні університети вважають основним критерієм виділення інноваційного ВНЗ обсяги залучення фінансових коштів за рахунок інноваційної діяльності. Багато авторів схиляються до думки, що фінансові ресурси (особливо фонди, що розподіляються на конкурсній основі) повинні мати форму капіталовкладень у майбутнє, а не субсидій чи засобів, що призначені зберегти існуюче становище. Тобто інноваційні ідеї, спрямовані на проведення змін або впровадження нових напрямів у галузі викладання чи дослідження, повинні отримувати більш значну фінансову підтримку, ніж за звичайної діяльності. Адже підготовка елітних фахівців у сфері критичних технологій і наукомісткого виробництва має здійснюватись на базі фундаментальної науки та її практичних застосувань із використанням досягнень академічної та галузевої науки ВНЗ у рамках некомерційного освітнього й науково-виробничого партнерства на інноваційних принципах. Узагальнюючи наявні підходи до оцінювання інноваційної діяльності ВНЗ, ми дійшли висновку, що вони

переважно спрямовані на визначення його інноваційного потенціалу. Проте нині важливо оцінювати результат інноваційної діяльності, а не можливість її здійснення. Отже, необхідно проаналізувати систему показників оцінки інноваційної діяльності ВНЗ із урахуванням державних механізмів організаційно-економічного підходу.

Наразі існує комплексна системи класифікації інноваційної діяльності ВНЗ, але сучасні підходи до оцінювання розглядають лише деякі аспекти цієї класифікації: фінансування інноваційної, науково-дослідної і дослідно-конструкторської діяльності, оцінка кадрового потенціалу тощо. Водночас запропоновані підходи не дозволяють комплексно оцінити інноваційну діяльність ВНЗ.

Інноваційний розвиток України напрочуд скромний порівняно з тим, що можна було б очікувати, урахувавши рівень накопиченого резерву людського капіталу з науковими навичками та інженерним ноу-хау, навіть її загальними інвестиціями в дослідження й розробки. У багатьох регіонах України за роки планової економіки було створено потужний інноваційний потенціал, який забезпечував світовий рівень розвитку за пріоритетними напрямками техніки й галузями виробництва. Проте економіка, в якій домінували адміністративні методи, виявилася нездатною до ефективного освоєння науково-технічних досягнень.

Фінансування державних дослідних інститутів не забезпечується на належному рівні, як то мало б бути під час системної політики. Держава фінансує результати досліджень і розробок з комбінації бюджетних каналів і програм, цілі і пріоритети яких устанавлюються незалежно. В результаті інститути працюють, шукаючи фінансування через контракти з приватною промисловістю, державними підприємствами та іншими суб'єктами державного сектора або через програми підтримки інновацій.

Із зазначеного вище можна зробити ряд висновків, за якими фінансування державних вищих навчальних закладів та дослідних інститутів має забезпечуватись як частина системної політики, що потребує стратегічного планування, орієнтованого на ринок.

Отже, держава повинна фінансувати результати досліджень і розробок з комбінації бюджетних каналів і програм, цілі й пріоритети яких устанавлюються взаємозалежно [5, 296]. Стимуляція інноваційного шляху розвитку через залучення державних ресурсів за допомогою науково-дослідних структур вищих навчальних закладів має посилюватись і ґрунтуватись на сучасних методах через розробку сучасних моделей, використання достовірних кількісних оцінок інноваційних процесів із необхідною умовою формування нової, постіндустріальної економіки.

Наведені вище факти і проведені дослідження актуалізують застосування науково обґрунтованих підходів моделювання інноваційної діяльності, оцінювання інноваційного потенціалу ВНЗ з метою посилення зв'язків між дослідженнями, освітою, виробництвом і реалізацією інноваційної продукції на ринку.

Важливо зазначити, що реформування освітньої сфери з урахуванням посилення ролі інноваційної діяльності потребує якісного оцінювання сучасного інноваційного потенціалу вищої школи. Це завдання повинна вирішити розробка узагальненої моделі інноваційного потенціалу ВНЗ, що одночасно дає можливість їх керівникам, а також міністерству управляти формуванням інноваційного потенціала-

лу ВНЗ шляхом розподілу ресурсів. Упровадження в практику такої моделі дозволить поліпшити функціонування ВНЗ і контроль науково-інноваційної діяльності, забезпечити ефективність реформування освіти.

Проведений аналіз інноваційних процесів за стадіями розвитку дає можливість визначити місце й роль вищих навчальних закладів у загальній структурі інноваційного розвитку та виділити для ВНЗ пріоритетні початкові стадії наукових досліджень: фундаментальні і прикладні дослідження, а також дослідно-конструкторські розробки [5, 127].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, для розвитку інноваційного процесу потрібна система планування і фінансування інноваційної діяльності, яка визначається характером наукових досліджень, що проводяться.

Найважливішою умовою динамічного розвитку науки у ВНЗ є підвищення ефективності бюджетного фінансування як інструменту державної науково-технічної і освітньої політики. За сучасних умов саме держава змушена за рахунок бюджетних коштів компенсувати вкрай низьку інвестиційну активність у науково-інноваційній сфері.

Звідси випливає, що для розвитку інноваційного процесу потрібна система планування та фінансування інноваційної діяльності, що визначається характером наукових досліджень. Актуальні також окремі етапи наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, що поділяються на фундаментальні, пошукові, прикладні дослідження та дослідно-конструкторські розробки і виробництво готової інноваційної продукції. Розподіл науково-дослідних робіт на основні етапи дає нам можливість доповнити критерії оцінювання ефективності та фінансування дослідних процесів.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть (за матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН України 23 листопада 2000 р.) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 5–13.
2. Антонюк О. Менеджмент в освітянській сфері: концептуальні засади / О. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 10. – С. 58–65.
3. Державне управління в Україні : навч. посібник / за заг. ред. Б. Авер'янова. – К. : СОМІ, 1999. – С. 35–39.
4. Жабенко О. В. Державна освітня політика в умовах європейської інтеграції / О. В. Жабенко // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князєва. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – Т. 2. – С. 126–128.
5. Домбровська С. М. Трансформація державного управління освітньої політики України в контексті подальшого реформування та стабілізації / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Харківського регіонального інституту державного управління. – 2010. – Вип. 1. – С. 293–298.